

काजी युक्ला थुप प्रति नेपालले लिएको नीति

त्रिरत्न मानन्धर*

केही वर्ष अगाडि यसै जर्नलमा सिक्किमका काजी युक्ला थुपको नेपालमा शरण बाँरे एउटा लेख प्रकाशित भएको थियो^१ । त्यसमा नेपालले काजी युक्ला थुपलाई शरण दिनाको कारण वारे लेखक दुवै आफ्नो विचार यसरी व्यक्त गर्नु भएको छ -- सुगौली सन्धिको फलस्वरूप मेची देखि पूर्वतिरका प्रदेश गुमाउनु परेको कुरा नेपाल सरकारलाई खटकिरहेको थियो । यस कारण नेपाल सरकारले काजी युक्ला थुप र उनका साथ शरण लिनु आएका सिक्किमवासीहरूलाई सुसी साथ शरण दियो । यिनीहरूबाट दुइ कुराको लाभ उठाउने विचार नेपाल सरकारले ग-यो । पहिलो-यिनीहरू मार्फत सिक्किममा आफ्नो राजनैतिक प्रभाव फैलाउने । दोस्रो - यी शरणार्थीहरू र मविष्यमा आउने यस्तै अरु शरणार्थीहरूबाट जनशक्ति प्राप्त गरी इलामभेकका इलाका आवद्ध गराउने... हुन पनि यी शरणार्थीहरू मार्फत नेपाल सरकारले सिक्किमका इलाका मित्र केही गडवडी पनि उठाएको थियो^२ ।

यी शरणार्थीहरूबाट इलाम भेकका इलाका आवद्ध गराउने नेपालको उद्देश्य वारे त दुइ मत हैं । तर जहाँ सम्म यी शरणार्थीहरू मार्फत सिक्किमका इलाका मित्र गडवडी उत्पन्न गराएर नेपाल त्यस देशमा आफ्नो राजनैतिक प्रभाव वढाउन चाहन्थ्यो भन्ने प्रश्न छ, हालसालै परराष्ट्र मंत्रालय, काठमाडौंमा प्राप्त कागजपत्रहरूले यस कुराको स्पष्टन गरेका छन् । प्रस्तुत लेखमा यिनै अप्रकाशित कागजपत्रहरूका आधारमा काजी युक्ला थुप प्रति नेपालले लिएको नीतिवारे केही चर्चा गरिएको छ ।

विक्रमको उन्नाहसौं शताब्दीको मध्य सम्म सिक्किममा वसोवास गर्ने मुख्य दुइ जाति थिए- लेप्चा र मोटे । लेप्चाहरू शुद्धदेखिनै सिक्किममा वसोवास गर्दै आएका थिए भने मोटेहरू चाहिँ विक्रमको सत्रौं शताब्दी तिर त्यस देश मित्र पसेका थिए । सिक्किमको निर्माणमा यी मोटेहरूले महत्वपूर्ण योगदान दिएकोले उनीहरू लेप्चाहरूमन्दा अगाडि परे । तर यो कुरा लेप्चाहरूले सहेनन् र विक्रमको अठारौं शताब्दीको अन्तिम दशकतिर उनीहरूले विद्रोह गरे । लेप्चाहरूलाई प्रशासनमा वढीमात्रामा शरिक गराउने कुराको आश्वासन दिएपछि यो विद्रोह त शान्त भयो तर लेप्चाहरू र मोटेहरू बीचको वैमनस्य कायमै रह्यो^३ ।

*उहाँ इतिहास-शिक्षण-समिति, कीर्तिपुर बहुमुखी क्याम्पसमा सहप्राध्यापक हुनुहुन्छ ।

११८ सि एन ए एस जर्नल, मोलम, नं. १ र २ (डि. ८२/जुन ८३)

पृथ्वीनारायण शाह द्वारा नेपालको एकीकरणको सुरुवात भए पछि नेपालको सिक्किम संग पटक पटक संघर्ष भइरह्यो^४ । यसले गर्दा सिक्किम भित्रको गृहकलहले उग्ररूप लिन पाएको थिएन । तर नेपाल-अंग्रेज युद्ध पछि वि.सं. १८७२ को अन्ततिर भएको सुगौली सन्धि र त्यसको करीव एक वर्ष पछि भएको अंग्रेज-सिक्किम सन्धिले स्थितिमा नयां मोड ल्यायो । यी दुई सन्धिहरू द्वारा नेपाल र सिक्किम बीच कुनै विवाद उत्पन्न भएमा अंग्रेज सरकारले मध्यस्थता गरी छिन्न पाउने भयो र सिक्किमले नेपालले कब्जा गरिराखेको आफ्ना केही भू-भाग अंग्रेजहरूको माध्यम वाट फिर्ता पायो^५ । यस प्रकार नेपाल तर्फ वाट प्रायः निश्चिन्त भए पछि सिक्किम भित्रको षडयन्त्रात्मक राजनीतिको पुर्नजन्म भयो । अंग्रेजहरू संग सन्धि भएको दुइ वर्ष पछि नै भोटेहरू द्वारा समर्थित सिक्किमका राजा सुगफु नामगेले र उनका मामा लेप्चा मुख्यमंत्री चांद जोक बोलेक (नेपाली कागज पत्रहरूमा यीनलाई इकुन्दा भनी उल्लेख गरिएको छ र सिक्किम ग्याजेटर मा चांही भो-लोद) बीच संघर्ष सुरु भयो तर यसले उग्र रूप भने लिन पाएन^६ । यसको सात वर्ष पछि अर्थात् वि. सं. १८८३ मा यी दुई बीच फेरि संघर्ष प्रारम्भ भयो । सिक्किमको राजधानी सार्ने कुरालाई लिएर यी दुइ बीच कलह भएको थियो भनी लेखिएको पाइन्छ^७ । तर लेप्चा मुख्य मंत्री माथि मुख्य आरोप उनले सिक्किमका जनताले आफ्ना राजा छेउ पठाएका बहुमुल्य सौगातहरू बीचमा हात लगाए भन्ने थियो । जे होस, यस गृह युद्धले मयानक रूप लियो । चांद जोक बोलेक (इकुन्दा) आफ्नी पत्नी र दुइ छोराहरू सहित मारिए र उनका भाइ (भतिजा ?) युक्ला थुप आफ्ना करीव ८०० समर्थकहरूका साथ ज्यान जोगाउन पूर्वी नेपाल भित्र पसे^८ ।

शुरूमा सिक्किमवाट केवल पांच जना लिम्बु लेप्चा नेपाल भित्र पसेका थिए । सुब्बा जयंत खत्रीले यस कुराको सूचना तुरुन्तै नेपाल सरकार छेउ गरे । वि.सं. १८८३ साल माघ सुदी ६ रोज ६ मा भीमसेन थापालाई लेखेको पत्रमा 'गान्तुक (वाट) ५ जना लिम्बु ल्याप्च्या आइ पुग्या सुष्मियाका घर कल परेह भोट्या राजाले इकुन्दा काजीको सन्तान दाज्यू भाइ यांहा वाट गयाका पुराना मानीस लिम्बु लाप्च्या सवै लाई पंढे काट्दै गरेह सवै भागी गोर्णा पसनन् भनी राजाका मानीस सीवाना सीवानामा वसि रह्या कन् हाप्रो र इ प्रजा प्राणिको धर्मले उ सरन पिहा प-यीं भनै आइ रह्याकन् क्या जवाव दिन्या हो' भन्ने कुरा उल्लेख गरिएको थियो^९ । यस पत्रको जवाफ मा नै नेपाल सरकारले यी शरणार्थीहरू प्रति आफ्नो दृष्टिकोण स्पष्ट पारेको थियो । वि.सं. १८८३ साल फाल्गुण व दि १ रोज २ मा सुब्बा जयंत खत्रीलाई पठाएको पत्रमा 'फिरींगीको र हाप्रो वंदोवस्त छ सुष्मिम फिरींगीको तावे छ ताहां का जायीं वेजायीं फिरींगी सुनला त्यो कुरो हामीलाई सुन्नु वढाया हैन आफ्ना सिवाना सम्पको हेरचाह गर्दै आफ्ना जगामा हुसियार षवदारी भै रहनु उनका मानीस आफ्ने जानले भागी नसि तिप्रा जगामा वसन देउ भन् आया भन्या

विचार गरी पछि आफूले पञ्जी पु-याउनु पर्‍या उवलका मानिस लाई मन्‍या वसन नदिनु उस्ता वाहिक अरु वसन देउ मन आउहन मन्‍या वसन दिनु आफूले मद्दत दी पट्टी उठाइ ल्याउना काम नगर्नु मनी लेखिएको थियो^{१०}।

यसवाट सिक्किमको मामिलामा हस्तक्षेप गर्ने अंग्रेजहरूको अधिकार लाई नेपाल चुनौति दिन चाहँदैनथ्यो र सिमानामा गडबड गरी नेपाल लाई गाल पार्ने खालका मानिसलाई पनि शरण दिन चाहँदैनथ्यो भन्ने कुरा स्पष्ट हुन आउछ ।

यसको केही दिन पछि नै काजी युक्ला थुप र उनका सयौं समर्थकहरू नेपाल भित्र पसे । अब नेपालले ती सबै शरणार्थीहरूलाई वास नदिने त प्रश्न नै आउन । तर पनि नेपाल सरकार ले पठाएको निर्देशनमा "आफूले उलक्याइ मद्दत दि मन्‍या नल्याउनु आफू नै जानले आउन्‍या लाई र याँहाका रैती वाँहा जाँह्नु वाँहाका रैती याँहा आउछ्नु पीछा माग्न जति आयो मन्‍या सीवानाका नजीक नराख्नु सीवाना देशी वल्ले पट्टी कमाइ खाना माफ्नी जग्गा दी सलतन गरी राख्नुका काम गर्नु भन्ने कुरा उल्लेख गरिएको थियो^{११}।

शरणार्थीहरूको खाना र वास सम्बन्धि चाहिँ नेपाल सरकारले राम्रो वंदोवस्त गरि दिएको थियो । भीमसेन थापाले काजी युक्ला थुपलाई पठाएको पत्रमा "कौनै वातको सन्देह मान्नु पर्दैन आफ्ना खातिजामा संग सुवाका साथ रही निमक समजी रहन्‍या काम गर खाना दानाको वंदोवस्तको पनि लाल मोहर मै आयाको छ सुवा मार्फत वंदोवस्त हुन्‍या काम होला" भन्ने कुरा उल्लेख भएको थियो^{१२}।

खान र वस्नको लागि प्रसस्त सुविधा दिइता पनि नेपालले यी शरणार्थीहरूलाई सिक्किम विरुद्ध कुनै कारवाही गर्न छुट वा प्रोत्साहन दिएको थिएन । वि.सं. १८८८ को सुल्हमा युक्ला थुपले सिमानामा वसि सिक्किमका भू-भाग मा गडबडमच्चाउने उद्देश्यले नेपाल सरकार संग मद्दत मागेका थिए । तर नेपाल सरकारले उनको अनुरोधलाई कडा शब्दहरूमा अस्वीकार गर्नको साथै त्यस्तै नीति अपनाए उनलाई नै सिक्किम घपाइदिने धम्की समेत दिएको थियो । वि.सं. १८८८ साल द्वितीय वैशाक सुदि ६ रोज ३ मा भीमसेन थापाले काजी वालनसिंह कुवरलाई लेखेको पत्रको सम्बन्धित अंश यस प्रकारको छ:-

*उप्रांत युक्ला थुपले सुष्णीम्या सित इत्तराजी गर्न आँटी गुहार मार्गी पठायाका कुरा लाई तेरो घर गरी दियाको त्यो काम तैले आँटया बढीया ह्वेन तेस्तो आँटीस त त जानु मझा कुराको जवाव दीनु मन्‍या सुवा रणसुर मंहारीलाई लेष्नी पठाउन्‍या काम वढीया मयेछ हाभ्रा येस्तरफ तेस्लाई मद्दत दीन्‍या काम वढीया छैन गुहार दीन्‍या काम नगर्नु युक्ला थुपमा गर (?) गरी दियामा सुष्णीम्या सित तेस डवल संग तक्रार गर्न आट्या पछि अधि लेष्नी गया बमोजीमका मानीस लाई हाभ्रा मुलुकमा राख्नुका काम वढीया छैन काजीका भतिजा लाई पनि हाभ्रा मुलुकवाट पठाइ दिनु मन्‍या सबै विस्तार सुवा रणसुर लाई लेष्नी गयाको छ ताहा वाट पनि सोइ कुराको मदत राख्नुका काम र आफ्नु

१२० सि एन ए एस जर्नल, मोलम, नं. १ र २ (डि. २२/जुन ८३)

हुसीयारी राष्ठी तेस्तरफको अवरलेषतै रहन्वा काम मया वढीया होला^{१३}। युक्ला थुपले सिक्किम विरोधी कार्य गर्न सोजेपछि नेपाल सरकारले उनी र उनका समर्थकहरू लाई दिएको सुविधा पनि केही मात्रामा घटाएको प्रतित हुन्छ । किनकि त्यसै साल (वि.सं. १८८८) को मार्ग महीनामा युक्ला थुप र उनका सहयोगीहरूले *हामीले काहाँ वस्न्या कया चाहि रहन्वा* मनी सुवा रणासुर भंडारी हेउ शिकायत गरेको थिए^{१४} ।

यति मात्रै किन जव लहासा स्थित चीनीया अम्वाहले सिक्किमको पदा लिई यी शरणार्थीहरू लाई सिक्किम फर्काउन मांग गरे त नेपाल शरणार्थीहरूलाई सिक्किममा फिर्ता पठाउन र युक्ला थुपलाई अम्वा हेउ सुम्पन समेत तयार भएको थियो । मिति नभएको एउटा पत्रमा *सुष्मि वाट तिमीहरूका मुलुकमा आयाका कोताप (वोलेकका समर्थकहरू) मंन्या प्रजा समेत जो जो हुन् सवै प्रजा लाई सुष्मि पठाइ दीनु मंन्या लहासाका अंवा वाट लेषि जाउदा एस पाठको चीठी ताहा पठायाको ह यो कुरा आफ्ना मनमा राष्ठी लहासा वाट एस्तो लेषी आयेह मन्या कुरा प्रकाश नगरी चीठीमा लेषिया कमोजीमको कुरा चाँडो ताकीति गरी लेषि पठाउन्या काम गर* मना आदेश दिइएको थियो^{१५} । यस्तै प्रकारले केरुंकी डेवालाई लेखेकोपत्रमा काजी युक्ला थुप लाई अंवा हेउ सुम्पन काजी वीर किशोर पाडेलाई युक्ला सँग केरुंकी वाटो गरी लहासा पठाइने कुराको सूचना दिइएको थियो^{१६} ।

तर अन्ततोगत्वा नेपालले काजी युक्ला थुपलाई चीनीया अम्वाहेउ पनि सुम्पेन र सिक्किममा फिर्ता पनि पठाएन् । त्यसको सट्टा यी शरणार्थीहरूलाई राम्रो संग स्थायी रूपमा वसोवास गराउने प्रवन्ध मिलाउन थाल्यो । यसको लागि वि.सं. १८६२ मा नेपालमा रहेका सिक्किमवासीहरू को जनसंख्याको पुरा लगत राख्न (जनाना र मर्दाना समेत छुट्याइ) कप्तान हरिमललाई निर्देशन दिइयो । उनलाई लेखेको पत्रमा युक्ला थुप सँग आएका केही सिक्किमवासीहरू आफ्नो मुलुकमा फर्केर गइसकेको कुराको पनि संकेत गरिएको ह । साथै नेपालवाट सिक्किममा गई वसोवास गर्ने व्यक्तिहरूको पनि लगत खडा गर्न निर्देशन दिइयो^{१७} ।

माथि उल्लेखित वर्णनवाट यो कुरा स्पष्ट हुन्छ कि नेपालले काजी युक्ला थुप र उनका समर्थकहरूलाई आफ्नो स्वार्थ पूर्ति गर्न शरण दिएको थिएन । उनीहरूलाई केवल मानवताको आधारमा नेपालमा वसोवास गर्न दिइएको थियो । न त नेपाल सिक्किम माथिको अंग्रेजहरू को प्रभुत्वलाई चुनौति दिन चाहन्थ्यो न त सिक्किमको कुरालाई लिएर चीन संग दुस्मनी मोल चाहन्थ्यो । युक्ला थुप द्वारा विद्रोह गराइ सिक्किममा आफ्नो राजनैतिक प्रभाव वढाउने पक्षमा पनि नेपाल थिएन ।

यस प्रकार काजी युक्ला र उनका समर्थकहरू लाई शरण दिइ नेपाल सिक्किममा आफ्नो राजनैतिक प्रभाव वढाउन चाहन्थ्यो वा उनीहरू द्वारा सिक्किमका हलाकामा

विद्रोह-गराउन चाहन्थ्यो भन्ने लेखकहरूको मनाइ सत्य देखिदैन ।

पाद-टिप्पणी

१. धनवज्र वज्राचार्य, टेकवहादुर श्रेष्ठ, 'सिक्किमका काजी युक्ला धुपको नेपालमा शरण', कटिब्यूसन्स टू नेपालिज् स्टडिज, वर्ष ५ अंक २ (आषाढ २०३५) पृ. ३७-५० ।
२. ऐ.पू. ४०
३. राम राहुल, द्वि-हिमालया वोर्डरल्याण्ड, दिल्ली: विकास पब्लिकेसन्स, सन् १९७०, पृ. ६७
४. पूथ्वीनारायण शाहको समयमा सिक्किम संगको गडवडी वारे केही प्रकाश पार्ने तात्कालिक टिपोटको लागि हेर्नुहोस परिशिष्ट नं. १
५. राम राहुल, पाद टिप्पणी नं. ३, पृ. ६८
६. एच. एच. रिस्ले (सं) दी गजेटर आफ सिक्किम, नयाँ दिल्ली: मंजुश्री पब्लिसिंग हाउस, सन् १९७२ (रिप्रिन्ट पृ. १६)
७. धनवज्र टेकवहादुर, पाद टिप्पणी नं. १, पृ. ३६
८. लालवहादुर वस्नेत, सिक्किम: ए पोलिटिकल हिस्ट्री, नयाँ दिल्ली: एस, चांद एण्ड प्राइमेट कम्पनी, सन् १९७४, पृ. ३०-३१
९. हेर्नुहोस् परिशिष्ट नं. २ (१८८३ फागुन वादी १ रोज २ जनरलवाट जयत सत्री)
१०. ऐ.ऐ.
११. हेर्नुहोस् परिशिष्ट नं. ३
१२. हेर्नुहोस् परिशिष्ट नं. ४
१३. हेर्नुहोस् परिशिष्ट नं. ६
१४. हेर्नुहोस् परिशिष्ट नं ७
१५. हेर्नुहोस् परिशिष्ट नं ८
१६. हेर्नुहोस् परिशिष्ट नं. ५
१७. हेर्नुहोस् परिशिष्ट नं. ६

परिशिष्ट नं. १

श्री ५ वडामाहाराजा राम साह

श्री ५ वडामाहाराजा पूथ्वीनारायण शाह

२

१

श्री ५ महाराज सिंह प्रताप साह

उप्रान्त १ वाट मोरंग तक किरात अम्बल मै सकीया पक्षि सुषिमका राजाले हंगामा गरि आइलागदा गोर्णको फौज मै कन कतल गरी धपाया तेस मुहुदामा जान्या भारादार वकसी औमान सिं वस्न्यात सदार पार थ मंडारी सदार रामकूस्न क्वर सुवा जगजीत पांटे

१२२ सि एन ए एस जर्नल, मोलम, नं. १ र २ (डि. ८२।जुन ८३)

सुव्वा वर्जवासी पाडे सुव्वा कृत सिं काकिं जेठा वुढा अमरसिं थापा सुष्मिका लसकर आया-
पहि सुष्मिया राजाले लहासामा गुहार माग्दा लहासा वाट गुहार दियेनन् २ का पाला
देशी मयाको धर्मासंग को दोस्तिमा धर्माको दोस्ति थाल्ल गर्दा धर्मासंगको दोस्ति छोडनु
हामी संग दोस्ति गर्नु मनी लहासा वाट विंति गरी पठाउदा गोर्षाको र लहासाको
दोस्ति मयो गोर्षाको र सुष्मिकाको कनका नदि साध मया यति मया पछि १ सोर्गे हुनु
मयो ३ गादिमा राज गर्नु भै गोर्षा वाट उकील भै जान्या गंगा नद अचार्यलाई सुष्मिकाले
मादा उकील मा-या वावत सुष्मिया लाई डंड गरी सीक्का रु. ४००० ली वकसनु मयो ।

परिशिष्ट नं. २

सं. १८८३ साल फागुन वदी १ रोज २ श्री जनरल वाट सुवा जयंत षात्री - माघ सुदी ६
रोज ६ को दिन लेष्याका पत्र रे सुदी १२ रोज ५ का दिन आइ पुग्यो अर्थ मालुम
मयो उप्रान्त गान्तुक ५ जना लिम्बु लापच्या आइ पुग्या सुष्मिका घर कल परेह मोटया
राजाले इकुन्दा काजीको सन्तान दाज्यू माइ भाहा वाट गयाका पुराना मानीस लिम्बु
लापच्या सवै लाई पक्रंनै काटदै गरेह सवै भागी गोर्षा पसनन् मनी राजाका मानीस सीवाना
सीवानामा वसि रहया हन् हाप्रो र इ प्रजा प्राणिको धर्मले उ सरन पिह्ला प-याँ मंनं आई
रहया हन् कया जवाव दिन्या हो मन्या विस्तार तिप्रा चीठीले र काजी जसपाउ थापा
वाट आयाका विजनिस चीठीले विस्तार बुफियो धनकुटा काजी वाट बढीये लेषी
गयाको रहेह फीरंगीको र हाप्रो वंदोवस्त ह सुष्मिका फीरंगीको तावे ह ताहाको जाजी
वेजाजी फीरंगी सुनला त्यो कुरो हामीलाई सुन्नु वढीया हिन आफ्ना सिवाना सम्मको
हेरचाह गर्दै आफ्ना जगामा हुसियार षावदारी भै रहनु उनका मानीस आफ्नै ज्ञानले
मागी वसि तिप्रा जगामा वसन देउ मंन आया मन्या विचार गरी पछि आफुले पत्री
पु-याउनु प-याँ डवलका मानिस लाई मन्या वसन नदिनु उस्ता वाहिक अरु वसन देउ मंन
आउहन् मन्या वसन दिनु आफुले मदत दी पट्टी उठाइ त्याउना काम नगर्नु सुष्मिकाका कुन
कुरामा तक्रार परेह को को मारीया हन् त्यो निस्तुक बुफि लेषतै रहन्या गर-

परिशिष्ट नं. ३

सं. १८८३ साल चैत्र वदी २ रोज ५ मा श्री जनरल वाट कपतान वणत सिं वस्न्यात के -
फागुन सुदी ११ रोज का दिन लेष्याको पत्र एही सुदी १५ रोज ३ का दिन आइ पुग्यो
अर्थ मालुम मयो उप्रान्त फागुन सुदी १० रोज ५ का दिन अरुन तरी निसानको दर्शन गर्न्या
सायंत दुइ दिन ढीला हुनाले ४ कौसको फरक गरी वसन्त्या काम बढीया भयेह वांकी
सुष्मिकाले इकुन्दाका सन्तान लाई काटदा मासन लागदा इकुन्दाको माइ जुका थुप मन्याको
मागी पीह्ला मागन सुवा जयंत षात्री मयाका ठाउमा आयेह र पीह्ला मागन आहरहेह

कसो गन्या हो मनी सुवा जयत षात्री वाट लेषि आउदा आफुले उलक्याइ मदत दि मन्या नल्याउनु आफनै ज्ञानले आउन्या लाई रआहाका रैती वांहा जांङ्गन् वांहाका रैती आहा आउङ्गन् पीछा मागन जति आयोमन्या सीवानाका नजीक नराषानु सीवाना देषी वल्लै पटी कमाइ षाना माफनी जगा दी सलतन गरी राषान्या काम गर्नु मनी लेषी गयाको हू तेही जुक्ला थुप का साथमा आयाका रैतिहू ताहा चैनपुरका अमलामा आयाका हू मंदा सुनीछि ती आयाका लाई ताही वसछौं मंङ्गन् मन्या सलतन गरि जगाको वंदोवस्त गरी राषान्या काम गर्नु हलाम जुक्लाथुप संग जांङ्गा मन्या लाई वाहीं जान दिनु यो विस्तार सबै काजी जसपाउ थापा ले जान्या को हू सल्लाहले वंदोवस्त गरी दिन्या काम गर्नु -

परिशिष्ट नं.४

सं. १८८५ साल वैशाख वदी १२ रोज ६ श्री जनरल वाट काजी युक्ला थुपके -
चैत्र वदी ७ रोज ७ का दिन लेष्याको पत्र वैशाखवदी १२ रोज ६ का दिन आइ पुग्यो अर्थ मालुम भयो उप्रांत मन्पा तितलिया नागरी मा पुर्पदामा जो मयाको विस्तार सुवा वाटइ तं लाई भयो हो मन्या विस्तार समेत हाम्रा जिज्यू वराज्यू ले पनि निमक षायाकै हो हामी पनि सरन पीछामा आइ वसी रह्या हूं मनि लेष्याका अर्थ निमक समफीयाका चीठीले वुफीयाको हू कौने वातको सन्देह मान्नु पर्दैन आफना षातिजामा संग सुवाका साथ रही निमक समजी रहन्या काम गर षाना दानाको वंदोवस्तको पनि लाल मोहर म आयाको हू सुवा माफत वंदोवस्त हुन्या काम छेला शुभम् -

परिशिष्ट नं.५

श्री जनरल वाट केहं का देवा च्याज्याम के सं. १८८७ साल कार्तिक सुदी ६ रोज ४ -
कार्तिक सुदी ३ का दिन लेष्याका पत्र कार्तिक महीनाका दीं...जादा आइ पुग्यो अर्थ मालुम भयो उप्रांत सुष्मिका मानीस फकह लिन लहासाका वडा अंवा र राजा लामाका हुकुमले टिगरीका तालवोय र रूपेनकीपुपा आयाथ्या देर विस्तार भयो र तालोय फकीं गया रूपेन आही हू आहा मन्या जाडो र हीउं परी काजीहल्ले दुष पाउनु होला मनि विंति ग-याको होआहा आइ रहन्या मोटया र चीनीयाका हात सौपी फकन्यां काम मया बढीया होला मन्या फौ लागदह लहासको अंवाको उत्तर आइ पुगंजी वडा काजी आहा आउनु नमया पनि वढीया होला मनी लेष्याका कुरालाई वढीया हो सुष्मि वाट उठी आउन्या काजी युक्ला थुप लाई ली हाम्रा भारदार काजी वीर केसर पाडे लाई केहंग को वाटो लहासा पठाउछौं मन्या हाम्रा सकरि वाट लहासाका अंवा लाई चीठी लेषी गयाको येक महीना दुह दिन भयो आहा वाट पनि सुष्मि वाट आउन्या काजी युक्लाथुप लाई ली काजी वीर केसर पाडे ले पनि कार्तिक का येघार दिन जांदा सउवार हिवोको

१२४ सि एन ए एस जर्नल, मोलम, नं. १ र २ (डि. २२जुन ८३)

सायत गरी प्रस्थान भै रहया हन् लहासाका अंवा वाट चीठीको उतरा आइ पुग्नी वितिकै उसै धरी सुष्मि वाट आउन्या काजी युक्ला थुप लाई ली तेही केरुडो को वाटो गरी काजी केसर पाँडे लाई पठाउछौं शुभम्-

परिशिष्ट नं.६

सं. १८८८ साल द्वितीय वैशाख सुदी ६ रोज ३ श्री जनरल वाट काजी वालनसिंह कुवरके-
द्वितीय वैशाख वदी ३ रोज ६ का दिन लेष्याको पत्र र श्री जंग पल्टन का पगरीका धमौति
शोसौनीको विस्तार स्मेत तोडा खाना ग-याको जमादार हस्ते पठायाका चीठी सवै आइ
पुग्या अर्थ मालुम भयो उप्रांत युक्ला थुपले सुष्मिया सित इत्तराजी गर्न आंटी गुहार मागी
पठायाका कुरालाई तेरो घर गरी दियाको त्यो काम तैले आंटया वढीया ह्वैन तेस्तो आ-
टीस् त तं जानु भन्या कुराको जवाव दीनु भन्या कुरा सुव्वा रणासुर मंडारी लाई लेषी
पठाउन्या काम वढीया भयेछ हाप्रा येस्तरफ तेस्लाइ मद्ध दीन्या काम वढीया ह्वैन गुहार
दीन्या काम नगर्नु थुक्ला थुप मा गर गरी दियामा सुष्मिया सित तेस डवल संग तन्नार गर्न
आंटया पछि अधि लेषीगया वमोजीमका मानीस लाई हाप्रा मुलुकमा राषन्या काम
वढीया ह्वैन काजीका भतिजा लाई पनि हाप्रा मुलुक वाट पठाइ दिनु भन्या सवै विस्तार
सुवा रणासुर लाई लेषी गयाको छ ताहा वाट पनि सोइ कुराको मदत राषन्या काम र
आफनु हुसीयारी राषी तेस्तरफको षवर लेषतै रहन्या काम वढीया होला तोडा र
पल्टनका दर्शन भेटका रूपैया ली आउन्या जमादारहरू पनि आइ पुगी तोडा र दर्शन भेट
दाष्णिल ग-या ज्यादा तेस्तरफ को षौ षवर समेत कुशल दोम लेषतै रहनु र वढीया हुंछ
शुभम् -

परिशिष्ट नं.७

सं. १८८८ साल मीती मार्ग सुदी १० रोज ४ श्री जनरल वाट कप्तान हरिमक्त के -
उप्रांत सुष्मि वाट आयाका काजी युक्लाथुप ह्वे हडवडाइ हामीले काहाँ वरुया कया षाह
रहन्या भन्या कुरा सुवा रणासुर मंडारी लाई भन्या हन् र सो विस्तार लेषी आयो
लेषन्या कुरा सवै सुवा लाई लेषी गयाको छ पुगी विस्तार बुझौला तिमिले चाँडो नगै
भयेन रस्तामा एक ह्विनका विलव नगरी इलाम पुगन्या काम गर -

परिशिष्ट नं.८

उप्रांत सुष्मि वाट तिमिह्वका मुलुकमा आयाका कोटाप भन्या प्रजा समेत जो जो हन्
सवै प्रजा लाई सुष्मि पठाइ दीनु भन्या लहासाका अंवा वाट लेषि आउदा एस पाठको
चीठी ताहा पठायाको छ यो कुरा आफना मनमा राषी लहासा वाट एस्तो लेषी

काजी युक्ला थुप प्रति नेपालले लिएको नीति १२५

आथेक मन्या कुरा प्रकाश नगरी चीठीमा लेषिया वमोजीमको कुरा चाँडो ताकीति गरी
गरी लेषि पठाउन्या काम गर शुभम् -

परिशिष्ट नं.६

सं. १८६२ साल मार्ग सुदी १४ रोज ६ श्री जनरल कम्पांडर इन चीफ बाट कपतान हरिमत्तके-
उप्रांत सुष्मिका तरफ वाट हाम्रा मुलुकमा आइ वस्याका प्रजाहरू कति हुन युक्ला थुपका
संगमा आयका कति हुन् गया ७२ सालका लडाभी हुंदामा हाम्रा एस तरफका रैयतहरू पनि
सुष्मि तरफ गयाका हुन ह समेत आज तक हाम्रा मुलुकका रैयतहरू कति जसो सुष्मि तरफ
गयाका हुन् यो सवै णसोणास जांची बुफि हाम्रा मुलुक मा आइ वस्याका सुष्मियाहरूको
र सुष्मि तरफ गयाका हाम्रा मुलुकका रैयतहरूको तपसील उतारी चाँडो चाँडो लेषी
पठाउन्या काम गर एति घर एति जनाना एति मर्दाना एस तरफका उता गसाका र उस
तरफका स्ता आयाका दुवै तरफको व्यक्त व्यक्त गरी हूटयाइ पछि कति तफावत नपन्या
गरी चीठी पुगनी मात्र ताकीत गरी चाँडो चाँडो गरी लेषी पठाउन्या कामगर एस कुरामा
विलंब गरी चाँडो लेषीनी र लेषतामा तफावत पर्न गयो मन्या अपसरीया पन्या हौ सो
बुफ्फी ताकीत गर सुष्मि तरफ रहन्या कोटाप मन्याको कोही एस तरफ आयाको ह हुन
सो पनि लेषी पठाउनु शुभम् -

